Załącznik nr 5 do Zarządzenia
Dyrektora Instytutu Zootechniki PIB
nr 69/22 z dnia 15 grudnia 2022 r.

PROGRAM OCHRONY ZASOBÓW GENETYCZNYCH KONI RASY WIELKOPOLSKIEJ

2022

Program ochrony zasobów genetycznych koni rasy wielkopolskiej

1. Słownik pojęć

a) Program ochrony – Program ochrony zasobów genetycznych koni rasy wielkopolskiej,
b) Program hodowlany – Program hodowli koni rasy wielkopolskiej,
c) Instytut - Instytut Zootechniki Państwowy Instytut Badawczy - podmiot realizujący i koordynujący zadania w zakresie ochrony zasobów genetycznych zwierząt gospodarskich, na mocy art. 34 ust. 3 ustawy o organizacji hodowli i rozrodzie zwierząt gospodarskich (Dz. U. z 2021, poz. 36),
d) Związek - Polski Związek Hodowców Koni/Okręgowe Związki Hodowców Koni – podmiot prowadzący księgę hodowlaną koni rasy wielkopolskiej oraz ocenę wartości użytkowej,
e) Grupa Robocza – Grupa Robocza ds. ochrony zasobów genetycznych koni powołana zarządzeniem Dyrektora Instytutu Zootechniki PIB.

2. Historia rasy

Nazwa konie wielkopolskie obejmuje konie półkrwi, których odrębność w sensie genetycznym i genealogicznym była kształtowana jako tzw. konie poznańskie już w drugiej połowie XIX wieku.

Typ konia hodowanego w Wielkopolsce w okresie przed rozbiorami nie różnił się od typu koni z innych rejonów kraju. Masowe pogłowie włościańskie stanowiły w większości niewielkie, prymitywne konie miejscowe, a konie dworskie w dużej mierze uszlachetniane były końmi orientalnymi.

Sytuacja ta oraz wojny napoleońskie, które przetrzebiły pogłowie koni w Europie, wpłynęły na podjęcie przez władze pruskie decyzji o utworzeniu na terenie Wielkopolski jednostki hodowlanej w celu podniesienia wartości utrzymywanej tam populacji koni, która miała stanowić zaplecze dla armii pruskiej. W 1829 roku utworzono w Sierakowie nad Wartą Stado Ogierów i Stadninę Koni. Klacze i ogiery pochodziły głównie ze stadnin niemieckich. Stado ogierów mogło rozpocząć działalność dzięki 60 ogierom niemieckich ras półkrwi przysłanym ze stada Veshra, stadniny Graditz, stada brandenburskiego i od Naczelnego Koniuszego z Berlina. W marcu tego roku 28 ogierów nadesłało Stado Ogierów w Marienwerder (Kwidzyn), a jesienią 1830 r. przysłano 30 ogierów ze stadniny w Trakenach.

Hodowla koni miała w tym czasie dość sprzyjające warunki rozwoju dzięki zapotrzebowaniu różnych formacji wojskowych na siłę pociągową. Armia pruska kupowała w Poznańskiem coraz więcej koni i dlatego w 1838 r. powstało Towarzystwo ku podniesieniu chowu koni, bydła i owiec, którego celem było m. in. podniesienie poziomu hodowli koni poprzez organizowanie wystaw i gonitw. 10 lutego 1859 r. wydano dekret o nadzorze nad prywatnymi ogierami i uznawaniu ich za odpowiednie do hodowli. Był to niezbity dowód

świadczący o wzroście poziomu hodowli oraz początkach formowania się typu konia półkrwi w rejonie poznańskim.

Rosnące zapotrzebowanie na ogiery oraz zbyt duży zasięg działalności stada sierakowskiego spowodowały podział Wielkopolski na dwa okręgi hodowlane i utworzenie w 1885 r. Stada Ogierów w Gnieźnie. W lipcu tego roku stado sierakowskie przekazało do Gniezna 148 ogierów rasy pełnej krwi angielskiej, wschodniopruskiej i trakeńskiej, hanowerskiej oraz nieliczne ogiery oldenburskie i rasy perszeron.

W 1895 r. powstało Towarzystwo Zapisywania Klaczy do Ksiąg Rodowodowych, którego zadaniem był rozwój hodowli koni w Wielkim Księstwie Poznańskim. W pierwszym rzędzie stworzenie Ksiąg Stadnych dla koni rasowych półkrwi, urządzanie przeglądów klaczy i wystaw rolniczych. W 1897 r. wydano rejestr klaczy, a w 1900 pierwszy tom Poznańskiej Księgi Stadnej Klaczy Półkrwi. W pierwszym tomie zapisano 2319 klaczy należących do 499 członków. W drugim tomie, wydanym w 1911 roku, było zapisanych 2708 klaczy, będących własnością 360 członków. Spośród właścicieli klaczy około 20% to drobni rolnicy. Do księgi zapisywano klacze wraz z potomstwem i ogiery pochodzące z województwa poznańskiego po znanym ogierze i przynajmniej znanym ojcu matki, wolne od domieszki krwi koni zimnokrwistych, typem i pokrojem odpowiadające wymaganiom hodowli poznańskiej.

Wraz ze wzrostem ilościowym następowała poprawa jakościowa koni hodowanych w Wielkopolsce. Hodowla ta nie była jednak w tym okresie samowystarczalna pod względem produkcji ogierów. W dalszym ciągu w dużym stopniu korzystano z ogierów z innych hodowli, zwłaszcza niemieckich półkrwi. Ogiery poznańskie stanowiły niewielki procent ogólnego stanu ogierów w stadach.

W stadach poznańskich, oprócz zwiększania liczby ogierów, systematycznie dążono do podniesienia ich wartości. Dlatego, w latach 1896–1913 młode ogiery (po pierwszym sezonie rozpłodowym) poddawano w okresie letnio-jesiennym treningowi w stadach, a najlepsze z nich kierowano na tor wyścigowy do Poznania, gdzie przechodziły próby dzielności w wyścigach płaskich na dystansie 1200 m.

Cechą hodowli wielkopolskiej był w tym czasie stosunkowo niewielki udział ogierów pełnej krwi angielskiej i czystej krwi arabskiej. Materiałem uszlachetniającym były ogiery trakeńskie i beberbeckie, w wysokim stopniu nasycone pełną krwią oraz ogiery wschodniopruskie, które powiększyły parametry budowy, zwłaszcza masę ciała. Na zwiększenie kalibru miały także wpływ konie hanowerskie i oldenburskie, które jednak wnosiły pewną ordynarność i osłabiały konstytucję.

Na przełomie XIX i XX wieku konie hodowane w Wielkopolsce były dość wyrównane w typie. Były to konie półkrwi angielskiej o walorach wszechstronnie użytkowych, przydatne zarówno do służby w wojsku jak i do pracy na roli.

Towarzystwo Zapisywania Klaczy do Ksiąg Rodowodowych przekształciło się w roku 1920 w Związek Hodowców Konia Szlachetnego w Wielkopolsce, który miał duży wpływ na rozwój hodowli poznańskiej. Zadaniem Związku było: staranie się o stosowny dobór materiału do rozpłodu, zaprowadzenie jednolitych ksiąg rodowodowych, szkolenia członków Związku, popieranie wyścigów i wszelkich popisów konnych, utrzymywanie klaczy o większej wartości. W 1935 r. ukazał się pierwszy tom Poznańsko-Pomorskiej Księgi Stadnej Koni Półkrwi Angielskiej, do której zapisano 5154 konie, w tym 1763 klacze, 734 ogiery i 2657 szt. przychówku urodzonego do roku 1934.

Koncepcja hodowlana nadal przewidywała hodowlę konia wszechstronnie użytkowego. Proces uszlachetniania konia poznańskiego, prowadzony w połowie lat dwudziestych spowodował, że konie te stały się bardziej poprawne, szlachetne, ale trochę mniejsze. Ten typ konia zyskiwał coraz większe uznanie w oczach władz wojskowych, tak że prawie 1/3 zapotrzebowania wojska na konie była pokrywana przez hodowlę poznańską. Na dobry poziom hodowli koni w Wielkopolsce miało również wpływ zamiłowanie ludzi do hodowli tego gatunku zwierząt. Obok koni półkrwi w okresie międzywojennym hodowano konie pełnej krwi angielskiej i czystej krwi arabskiej. Pomimo, że konie tych ras nie podlegały zarządowi Związku, to jednak hodowane były w wyróżniających się stadninach półkrwi, dzięki czemu wywierały korzystny wpływ na tę hodowlę.

Poziom hodowli koni stopniowo się poprawiał, co wyrażało się między innymi sukcesami na wystawach hodowlanych oraz zwiększającą się liczbą koni kupowanych przez komisje remontowe.

W okresie II wojny światowej hodowla poznańska poniosła wielkie straty, gdyż ewakuowany przez okupanta materiał zarodowy w większości zginął (lub zaginął), w tym część ogierów z PSO Gniezno i Sieraków. W okresie powojennym, w wyniku starań Zarządu Stadnin Polskich w Niemczech, powróciło do kraju około 1600 koni (ogierów, klaczy i młodzieży).

Okres powojenny cechowało znaczne zapotrzebowanie na siłę roboczą w rolnictwie, w związku z czym zmieniły się wymagania dotyczące wartości użytkowej konia poznańskiego. Koń „remontowy" i do lekkich zaprzęgów stracił rację bytu. Zwiększało się natomiast zapotrzebowania na konia średniego, o wzroście 157 cm i masie ciała około 600 kg, głębokiego, kościstego, o dobrych chodach, łagodnym temperamencie, dobrym wykorzystaniu paszy, suchej konstytucji i dużych zdolnościach do pracy w zaprzęgu. W dążeniu do wytworzenia tzw. „konia ekonomicznego" starano się obniżyć jego wzrost i kaliber, czego wyrazem była między innymi tendencja do nie kwalifikowania do hodowli ogierów o wzroście powyżej 162 cm. Dopiero w latach sześćdziesiątych dała się zauważyć stopniowa odbudowa zatraconego w pewnym stopniu typu konia poznańskiego półkrwi.

Na terenie Wielkopolski, mocą Uchwały Prezydium Rządu, działał od 1955 r. Wielkopolski Ośrodek Hodowli Koni, obejmujący południową jej część, gdzie największe znaczenie miały powiaty: krotoszyński, ostrowski i gostyński. Konie tam hodowane oznaczały się większą kościstością, wyższym wzrostem i większymi ramami. W ich rodowodach znajdowały się znane i zasłużone dla hodowli poznańskiej rody ogierów trakeńskich i wschodniopruskich oraz ogiery pełnej krwi angielskiej, w tym synowie ogiera Perfectionist xx.

Po II wojnie światowej część byłych Prus Wschodnich (Warmia i Mazury) znalazła się w granicach Polski. W czasie działań wojennych hodowla koni na tym terenie została znacznie przetrzebiona, a znaleziony tam materiał (uznany za hodowlany ze względu na palenia trakeńskie lub wschodniopruskie) był nieliczny i przeważnie z zagubionymi rodowodami. Hodowla koni w Prusach Wschodnich miała wielowiekową tradycję. Hodowano tam zarówno konie szlachetne, jak i konie w typie ciężkim. Do początków XVIII wieku konie szlachetne, m.in. z udziałem w rodowodach koni arabskich polskiego pochodzenia, hodowano w przeszło 30 majątkach. Największy wpływ na tę hodowlę miała założona w 1732 r. przez Fryderyka Wilhelma słynna królewska stadnina w Trakenach. Przemyślane i konsekwentne działania

hodowlane spowodowały, że konie tam hodowane były doskonałej jakości i wywarły przemożny wpływ na jakość koni na terenie Prus Wschodnich (konie wschodniopruskie), Prus Zachodnich i Wielkopolski.

W 1946 r. wznowiono działalność założonego przez Niemców Stada Ogierów w Kwidzynie oraz Stada w Kętrzynie, dokąd skierowano ogiery pochodzące m.in. z rewindykacji. Klacze, głównie z paleniem trakeńskim i wschodniopruskim zgrupowano w wybranych stadninach. Hodowane na terenach Mazur konie charakteryzowały się dużym kalibrem i wszechstronną użytkowością. Wywodząc się z żeńskich rodzin trakeńskich i miejscowych warmińsko-mazurskich służyły jako ameliorator w hodowli konia poznańskiego.

W 1964 r. populacje koni poznańskich, mazurskich i tzw. „gryfów pomorskich" (populacji koni hodowanych na terenie Pomorza Zachodniego i będących pod wpływem hanowerskich koni półkrwi) uznano za skonsolidowane genotypowo i fenotypowo. Rozporządzeniem Ministra Rolnictwa z 27 grudnia 1962 r. **określono je mianem rasy wielkopolskiej.** W roku 1965 r. ukazał się drukiem I tom (cześć) Księgi Stadnej Koni Wielkopolskich (ogiery).

W latach 70. XX w. w hodowli koni rasy wielkopolskiej, stanowiących wówczas około 20% populacji koni w Polsce, zaznaczyła się wyraźna zmiana kierunku doskonalenia w wyniku postępującej mechanizacji i otwarcia się rynków zbytu na konie wierzchowe. Zmierzano do wytworzenia konia w typie wszechstronnie użytkowym. W hodowli używano częściej reproduktory pełnej krwi i ogiery sprawdzone w użytkowaniu wierzchowym.

3. Uzasadnienie konieczności ochrony

Konie wielkopolskie, rasa półkrwi, zostały wytworzone na rdzennie polskich ziemiach w oparciu o rodzimy typ koni. Od czasu wyzwolenia (1918 r.), a szczególnie od zakończenia II wojny światowej, rasa ta stanowi produkt myśli i pracy hodowlanej wielu pokoleń polskich hodowców, a także specyficznych warunków środowiskowych, w jakich została wyhodowana.

Ze względu na stosowanie w rozrodzie znacznej liczby osobników innych ras szlachetnych, genotyp koni wielkopolskich został w dużej mierze przekształcone . Wpłynęło to na wprowadzenie przez Związek w 1996 r. nowego wzorca rodowodowego przy wpisie do księgi, ograniczającego udział innych ras szlachetnych półkrwi, a to spowodowało widoczny spadek liczby klaczy wpisanych do księgi. Dlatego, na wniosek hodowców Związek dopuścił w 2000 r. do rozluźnienia wzorca rodowodowego w programie hodowlanym. Spowodowało to zwiększenie użycia w rozrodzie innych ras szlachetnych półkrwi i stopniowe zatracenie genotypu właściwego konia wielkopolskiego.

4. Potwierdzenie statusu zagrożenia wyginięciem

a. Określenie wielkości populacji w Programie ochrony

ROK	LICZBA STAD	LICZBA	
		KLACZY	OGIERÓW

2010	49	159	58
2015	32	165	45
2020	26	159	28
2021	25	165	26

Źródło: Dane Instytutu Zootechniki PIB

b. Liczba klaczy wpisanych do głównej części ksiąg hodowlanych

ROK	LICZBA KLACZY
2010	1 877
2015	956
2020	654
2021	698

Źródło: Dane Polskiego Związku Hodowców Koni

Liczebność populacji tej rasy spada w alarmującym tempie. Do części głównej księgi hodowlanej koni rasy wielkopolskiej w 2004 r. wpisane były 3574 klacze, z czego tylko około 400 klaczy spełniało warunki rodowodowe kwalifikujące do udziału w programie ochrony. W 2008 r. do części głównej księgi hodowlanej wpisane były 2183 klacze, z czego do programu ochrony, w pierwszym roku jego realizacji, zakwalifikowano 157 klaczy.

Niska liczebność aktywnego pogłowia koni rasy wielkopolskiej, o pożądanym genotypie, stanowi bardzo duże utrudnienie w racjonalnym prowadzeniu hodowli, uwzględniającej zróżnicowanie genetyczne, umożliwiające właściwe kojarzenia bez zwiększenia współczynnika inbredu, mogącego prowadzić do obniżenia wskaźników rozrodu i witalności populacji.

Rasy rodzime zwierząt gospodarskich, pomimo posiadania unikalnych cech i zdolności adaptacyjnych do trudnych warunków środowiska, ze względu na małą opłacalność hodowli narażone są na spadek liczebności i w konsekwencji mogą wyginąć. Z tego względu niezmiernie ważne jest monitorowanie statusu zagrożenia danej rasy.

W wyniku prowadzonych obserwacji i badań oraz przyjętych światowych rozwiązań, a także w oparciu o dane z realizacji programów ochrony zasobów genetycznych poszczególnych populacji w Instytucie Zootechniki PIB opracowano model szacowania statusu zagrożenia ras rodzimych, dostosowany do warunków polskich.

Aktualny status zagrożenia dla rasy wynoszący 0,8 wraz z opisem metody szacowania tego statusu znajduje się na stronie internetowej Instytutu pod adresem: http://www.bioroznorodnosc.izoo.krakow.pl/.

Na podstawie liczby samic wpisanych do ksiąg oraz wartości wskaźnika statusu zagrożenia w rasie **wielkopolskiej** stwierdzono, że obecnie rasa wymaga ochrony jako **rasa zagrożona krytycznie**.

5. Cele Programu

Celem programu jest zachowanie specyficznego genotypu koni wielkopolskich – koni półkrwi angielskiej, jako rasy posiadającej swoją genotypową i fenotypową odrębność. Odrębność ta wynika ze specyficznych warunków środowiskowych, w jakich rasa koni wielkopolskich została wytworzona i przejawia się przystosowaniem do warunków bytowania i typem wszechstronnie użytkowym o wyraźnych uzdolnieniach zaprzęgowych. Utrzymanie tej populacji jest wyrazem szacunku dla wieloletniej tradycji hodowli tej rasy w Polsce. Klacze zakwalifikowane do programu ochrony stanowią rezerwę genetyczną oraz materiał wyjściowy do wytworzenia ogierów, które będą oddziaływać na populację koni wielkopolskich nie objętą programem.

6. Wzorzec rasy

Chroniona populacja powinna charakteryzować się ściśle określonym wzorcem konia półkrwi o wszechstronnej użytkowości. Program hodowlany zakłada hodowlę konia o szczególnych predyspozycjach do użytkowania zaprzęgowego i wierzchowego. Zostanie zachowany właściwy typ konia wielkopolskiego, odznaczający się prawidłową harmonijną budową, typowym dla rasy kalibrem i suchą konstytucją.

Wymagane są: głowa średniej wielkości z szeroko rozstawionymi ganaszami, długa, dobrze umięśniona szyja, pojemna i głęboka klatka piersiowa, dobre ożebrowanie, długi, szeroki i wydatny kłąb, mocny grzbiet, dobrze umięśniona partia lędźwi, lekko pochyły i bardzo dobrze umięśniony zad, kończyny o prawidłowej postawie i budowie z wyraźnymi, mocnymi, suchymi stawami, prawidłowym kształtem kopyt z szerokimi piętkami oraz dobrze rozwiniętą strzałką.

Konie rasy wielkopolskiej powinny charakteryzować się harmonijnym, eleganckim ruchem z naturalnym impulsem i długim wykrokiem. Powinny oznaczać się elastycznym grzbietem i pchającą siłą zadu, a w efekcie swobodnymi, regularnymi, energicznymi i efektywnymi chodami. Powinny oznaczać się żywym, zrównoważonym temperamentem i łagodnymi cechami charakteru.

Umaszczenie: dopuszcza się wszystkie rodzaje umaszczeń, oprócz maści dereszowatej. Maści, które nie zostały uznane za typowe dla rasy, a pojawiają się sporadycznie eliminują konia z udziału w programie ochrony.

Wymagane (dopuszczalne) wymiary przy wpisie do księgi głównej w wieku około 3 lat oraz po obowiązkowej weryfikacji po ukończeniu 5. roku życia.

– klacze: wzrost 160,0–168,0 cm, obwód nadpęcia min. 20,0 cm – 21 cm;
– ogiery: wzrost 162,0–170,0 cm, obwód nadpęcia min. 21,0 cm – 23,0 cm.

Po ukończeniu 5. roku życia, ale nie później niż do końca roku kalendarzowego w którym kończą 7.rok życia, konie wpisane do księgi głównej ogierów (GO)

oraz klacze wpisane do księgi głównej klaczy (GK) podlegają obowiązkowej weryfikacji wymiarów i oceny bonitacyjnej, których wyniki należy zamieścić w dokumentacji hodowlanej i bazie danych.
W przypadku występowania granicznych (progowych) dopuszczalnych wymiarów u klaczy przystępujących do programu ochrony po dłuższej przerwie oraz u klaczy starszych, które nie miały zrobionej obowiązkowej weryfikacji, Instytut ma prawo do uzyskania aktualnych wymiarów wykonanych przez uprawnionego inspektora hodowlanego, przed kwalifikacją klaczy do programu ochrony. Taka sama zasada dotyczy ogierów uznawanych do krycia klaczy uczestniczących w programie ochrony.

7. Zakres i metody służące realizacji Programu ochrony:

7.1 Metody hodowlane

Najbardziej odpowiednią w hodowli koni rasy wielkopolskiej jest metoda niezależnych poziomów brakowania, a więc wybór zwierząt charakteryzujących się określonym poziomem kilku niezależnie traktowanych cech oraz selekcja indeksowa prowadzona według łącznej wartości cech ujętych w indeksie selekcyjnym, uwzględniającym ich wartość ekonomiczną i poziom odziedziczalności.

Podstawowe kryteria selekcji poszczególnych osobników uwzględniają ocenę cech eksterieru na podstawie wskaźników biometrycznych i pokrojowych oraz wyniki prób dzielności ściśle związane z typem eksterierowym.

Przewiduje się prowadzenie selekcji z uwzględnieniem następujących kryteriów:

7.1.1 Ocena rodowodowa

Ocenę rodowodu przeprowadza się z uwzględnieniem przynależności rasowej przodków oraz ich wartości użytkowej. Zwraca się uwagę na obecność w rodowodzie osobników typowych dla rasy oraz stopień spokrewnienia przodków.

7.1.2 Ocena wartości użytkowej

Ocena ta jest przeprowadzana na podstawie wyników prób dzielności: dla ogierów – polowych, stacjonarnych i alternatywnych prób użytkowości, dla klaczy – stacjonarnych, polowych lub alternatywnych prób użytkowości. W celu zachowania i doskonalenia cech użytkowych populacji objętej programem ochrony zasobów genetycznych jest przeprowadzana ocena cech eksterieru i wartości użytkowej zgodnie z przepisami obowiązującymi przy wpisie koni rasy wielkopolskiej do księgi.

Ideą programu ochrony zasobów genetycznych koni wielkopolskich jest zachowanie wybranej populacji i charakterystycznych cech, które ta określona rasa reprezentuje W związku z tym, założenia selekcyjne programu hodowlanego dla całości rasy koni wielkopolskich nie zawsze mogą być stosowane dla wybranej węższej populacji osobników chronionych, które nie mogą podlegać tym samym kryteriom oceny większość doskonalonej rasy, ponieważ w naturalny sposób mogą nie spełniać wszystkich warunków wpisu do księgi stadnej. Dlatego też,

dla populacji objętej ochroną kluczowe jest wprowadzenie zmian kryteriów dotyczących prób dzielności, jakim są poddawane podczas selekcji. W tej sytuacji należy dążyć do zmiany kryteriów oceny, i dostosowania próby dzielności, szczególnie ogierów wielkopolskich s pod kątem użytkowości, charakterystycznej dla rodzimej rasy objętej ochroną zasobów genetycznych, skierowanej przede wszystkim na zachowanie specyficznych cech, takich jak: zdrowotność, odporność, dobry charakter i zrównoważony temperament, wszechstronna użytkowość, a nie wyłącznie na cechy wybitnie sportowe i wyczynowe, na które ukierunkowany jest Program hodowli koni wielkopolskich.

Ocena cech eksterieru, niezbędna do oceny predyspozycji użytkowych, jest prowadzona według skali 100-punktowej przy wpisie do księgi oraz po ukończeniu 5. roku życia, ze szczególnym uwzględnieniem typu rasowego.

Ocena cech eksterieru uwzględnia również:

- pomiary biometryczne,
- ocenę zdrowia i konstytucji.

Ocena wartości użytkowej klaczy i ogierów przeprowadzana jest przez Związek zgodnie z obowiązującym regulaminem prób dzielności zawartym w „Programie hodowli koni rasy wielkopolskiej".

Ocena rozwoju fizycznego, eksterieru i cech charakteru

Ocena ta obejmuje:

a) ocenę zdrowia na podstawie charakterystyki podstawowych parametrów fizjologicznych;
b) ocenę rozwoju i budowy na podstawie:
   - fenotypowych cech źrebięcia: typ, budowa i rozwój, zdrowie, ruch;
   - prawidłowości budowy i ruchu, wzrostu, rozwoju, zdrowotności ogierów kwalifikowanych do stacjonarnych lub polowych prób i klaczy wcielanych do stada matek;
c) ocenę typu temperamentu i cech charakteru na podstawie opinii komisji przeprowadzającej próby dzielności (polowe i stacjonarne) lub informacji osoby przeprowadzającej trening przed alternatywnymi formami prób dzielności zgodnie z regulaminem prób dzielności określonym w „Programie hodowli koni rasy wielkopolskiej".

Ocena użytkowości rozpłodowej

1. **Klacze** – ocena efektywności rozrodczej na podstawie:
   - liczby żywo urodzonych źrebiąt,
   - liczby źrebiąt odsadzonych,

2. **Ogiery** – ocena efektywności rozrodczej na podstawie:
   - jakości nasienia i skuteczności krycia,
   - liczby żywo urodzonych źrebiąt,
   - prawidłowości zachowań seksualnych (libido).

7.1.3 Ocena genetyczna

Ocena wartości cech użytkowych jest podstawowym elementem wpływającym na możliwość oceny genetycznej. Jako zasadniczą należy traktować ocenę wartości użytkowej własnej oraz wartości użytkowej potomstwa. Ocena wartości użytkowej ogierów jest określana zgodnie z obowiązującym regulaminem prób dzielności Programu hodowlanego koni wielkopolskich.

Obecnie czynne w rozrodzie ogiery rasy wielkopolskiej były poddawane najczęściej wierzchowym próbom dzielności. Ogiery które zaliczyły polową próbę zaprzęgową, jeżeli spełniają warunki programu ochrony są dopuszczone do rozrodu w populacji chronionej. Do rozrodu w populacji objętej programem ochrony mogą być również dopuszczone ogiery, których wartość użytkowa została sprawdzona w próbach alternatywnych.

7.1.4 Metody doboru zwierząt do kojarzeń i zasady ich prowadzenia

W populacji objętej programem ochrony należy stosować krycie naturalne m.in. w celu zachowania prawidłowego libido. Klaczy nie wolno kryć ogierami blisko z nimi spokrewnionymi, czyli: ojcami, synami, braćmi, półbraćmi. Pierwsze zaźrebienie klaczy nie powinno mieć miejsca wcześniej niż przed ukończeniem przez nią 30. miesiąca życia.

Podstawowa metoda doboru zwierząt do kojarzeń oparta jest na kojarzeniach czysto rasowych z minimalizowaniem narastania inbredu.

8. Zasady wyboru i kwalifikacji zwierząt do Programu ochrony

8.1 Zasady wyboru klaczy do programu ochrony

Do programu ochrony mogą być zakwalifikowane klacze rasy wielkopolskiej, wyłącznie hodowli krajowej, urodzone w Polsce, poddane ocenie wartości użytkowej zgodnie z obowiązującymi przepisami, które:

1) są wpisane do polskiej księgi głównej klaczy (GK) rasy wielkopolskiej,
2) posiadają typ płciowy i rasowy oraz inne cechy charakterystyczne dla rasy wielkopolskiej, określone w programie ochrony,
3) charakteryzują się umaszczeniem i cechami budowy zgodnymi ze wzorcem rasy określonym w programie ochrony,
4) wykazują się zdrowiem, prawidłowym rozwojem i budową ciała,
5) uzyskały przy ocenie pokroju w skali 100-punktowej co najmniej 76 pkt bonitacyjnych, w tym za typ rasowy co najmniej 13 pkt,
6) mają obowiązkowo określone markery genetyczne na podstawie badań przeprowadzonych w upoważnionych laboratoriach, w celu kontroli pochodzenia ich potomstwa (dotyczy klaczy wpisanych do księgi od 1.01.2007 r.),
7) mają pisemne świadectwo pokrycia lub urodziły źrebię w ostatnich 12 miesiącach,
8) są stanowione tylko ogierem rasy wielkopolskiej, wskazanym przez Związek, zaakceptowanym przez Instytut, spełniającym warunki programu ochrony zawartymi w pkt: „Zasady wyboru ogierów dopuszczonych do krycia klaczy w programie ochrony", po którym urodzone potomstwo również musi spełniać warunki

rodowodowe uczestnictwa w programie ochrony,

9) pod względem rodowodowym klacze uczestniczące w programie ochrony muszą spełniać następujące warunki:
   - rodzice klaczy muszą być rasy wielkopolskiej, wpisani do księgi głównej koni rasy wielkopolskiej, są hodowli krajowej, urodzeni w Polsce,
   - klacze kwalifikowane do programu muszą posiadać trzy pełne pokolenia przodków wpisanych do ksiąg (co oznacza, że nie mogą być kwalifikowane do programu ochrony klacze, które mają przodka o nieznanym pochodzeniu (tzw. NN) w trzecim pokoleniu wstecznym (8 przodków),
   - klacze muszą pochodzić co najmniej od trzech pokoleń przodków wpisanych do ksiąg koni rasy wielkopolskiej lub ras biorących udział w jej tworzeniu. Za rasy, które brały udział w tworzeniu konia wielkopolskiego uznane są konie pełnej krwi angielskiej, dawne trakeny i konie pochodzenia trakeńsko-wschodniopruskiego,
   - w II i III pokoleniu wstecznym nie dopuszcza się koni innych ras poza wymienionymi wyżej, w trzecim pokoleniu wstecznym (zawierającym ogółem 8 przodków) dopuszcza się co najwyżej do 50% łącznego udziału koni rasy pełnej krwi angielskiej i dawnych trakenów,
   - babka klaczy ze strony matki musi być rasy wielkopolskiej, wpisana do księgi stadnej koni wielkopolskich (z wyłączeniem Działu II) lub będąca pochodzenia trakeńsko-wschodniopruskiego wpisana do księgi stadnej koni rasy wielkopolskiej (z wyłączeniem Działu II).

8.2 Zasady wyboru ogierów do programu ochrony

Do uczestnictwa w programie ochrony mogą być zakwalifikowane ogiery rasy wielkopolskiej, wyłącznie hodowli krajowej, urodzone w Polsce, poddane ocenie wartości użytkowej zgodnie z obowiązującymi przepisami, które:

1) są wpisane do polskiej księgi głównej ogierów (GO) rasy wielkopolskiej,
2) posiadają typ płciowy i rasowy charakterystyczny dla konia wielkopolskiego, określony w programie ochrony,
3) charakteryzują się umaszczeniem i cechami budowy zgodnymi ze wzorcem rasy określonym w programie ochrony,
4) wykazują się zdrowiem, prawidłowym rozwojem i budową ciała,
5) są ocenione na minimum 78 pkt bonitacyjnych, w tym uzyskały minimum 13 pkt za typ,
6) mają obowiązkowo potwierdzone pochodzenie za pomocą markerów genetycznych, określonych na podstawie badań przeprowadzonych w upoważnionych laboratoriach,
7) potomstwo urodzone po nich spełnia warunki rodowodowe uczestnictwa w programie ochrony,
8) mają zaliczoną próbę dzielności z wynikiem pozytywnym zgodnie z obowiązującym regulaminem Programu hodowli koni rasy wielkopolskiej,

9. Zakres kriokonserwacji materiału biologicznego i sposób wykorzystania tego materiału.

Stosowany jest rozród naturalny, tj. tzw. krycie z ręki lub krycie tabunowe. Inseminacja nasieniem świeżym lub schłodzonym oraz inseminacja nasieniem mrożonym dozwolona jest wyłącznie w szczególnych przypadkach, po wcześniejszym uzyskaniu pisemnej zgody Grupy Roboczej i Instytutu.

W celu zabezpieczenia ciągłości linii męskich i żeńskich, w uzasadnionych przypadkach materiał biologiczny może być gromadzony i przechowywany w postaci zamrożonego nasienia, pochodzącego od wytypowanych ogierów. Jeżeli zajdzie taka potrzeba, od wytypowanych dawczyń mogą być pobierane również zarodki w celu ich zamrożenia. Zdeponowany materiał będzie stanowił rezerwową pulę genów.

Materiał biologiczny koni rasy wielkopolskiej objętych programem ochrony będzie zdeponowany i przechowywany w Krajowym Banku Materiałów Biologicznych Instytutu. Sposób i tryb pobierania materiału biologicznego określony będzie w osobnych procedurach. Materiał będzie pobierany i deponowany w miarę dostępnych środków.

Ogiery oraz klacze, od których będzie pozyskiwany, zamrażany i przechowywany materiał biologiczny, typuje Związek oraz Instytut.

Wykorzystanie zdeponowanego materiału biologicznego będzie możliwe po uzyskaniu zgody Instytutu.

10. Zasady organizacji i realizacji Programu ochrony

Klacze

Programem ochrony zasobów genetycznych koni rasy wielkopolskiej są obejmowane klacze, które:

1) spełniają warunki określone w punkcie: „Zasady wyboru klaczy do programu ochrony",
2) są stanowione wyłącznie ogierami z listy ogierów, przedstawionej każdego roku przez Związek do akceptacji Instytutu w terminie do 28 lutego i opublikowanej na stronie internetowej Związku,
3) **w ciągu każdych z kolejnych 5-letnich okresów uczestnictwa w programie ochrony** rodzą co najmniej dwa źrebięta (po ogierze z listy dopuszczonym do krycia klaczy w programie ochrony), opisane i ocenione pod matkami na co najmniej 14 pkt w 20-punktowej skali oceny źrebiąt (po 5 pkt. za typ, pokrój, zdrowie oraz ruch) do końca 2022 r. i odchowują je do wieku co najmniej 2 miesięcy; z tym że pierwsze źrebię ma być urodzone w ciągu każdych pierwszych 2 lat uczestnictwa w programie. Od 1 stycznia 2023 r. źrebięta muszą być ocenione pod matkami na co najmniej 6,0 pkt., gdzie ocena jest średnią ocen cząstkowych za poszczególne cechy (po 10 pkt. za typ, budowę, zdrowie i rozwój oraz ruch) i wynosi maksymalnie 10 pkt. (z dokładnością 0,1),
4) **w okresie każdych z kolejnych 5-letnich okresów uczestnictwa w programie ochrony,** po urodzeniu dwóch źrebiąt spełniających warunki programu ochrony, hodowca może kryć klacze dowolnym ogierem spoza listy ogierów dopuszczonych do krycia klaczy w programie ochrony, z założeniem, że źrebięta urodzone po takich ogierach nie będą uznane za programowe,

5) pochodzenie potomstwa, urodzonego w ramach programu ochrony (każde 2 sztuki od klaczy na każde kolejne 5 lat), musi być potwierdzone na drodze badań DNA wykonanych w upoważnionym laboratorium,
6) w ciągu każdych pięciu lat uczestnictwa w programie ochrony od klaczy musi być co najmniej jeden potomek hodowlany (klacz lub ogier) spełniający warunki programu ochrony wpisany do księgi głównej klaczy lub księgi głównej ogierów rasy wielkopolskiej. Klacz, która nie wywiąże się z tego warunku nie będzie mogła być dalej kwalifikowana do programu ochrony, do momentu spełnienia tego wymogu,
7) od 2023 r. w przypadku nowych hodowców/właścicieli oraz tych, którzy rozpoczynają na nowo kolejne zobowiązanie, łączna liczba klaczy zgłaszanych i uczestniczących w programie ochrony zostaje ograniczona od min. 2 klaczy do maksymalnie 80 klaczy przypadających na jednego hodowcę/właściciela uczestniczącego w programie ochrony. Dotyczy wszystkich klaczy zarejestrowanych na nr ewidencyjny gospodarstwa hodowcy/właściciela, łącznie z klaczami z przejęcia zobowiązania od innego beneficjenta. Jeden hodowca/właściciel może mieć w danym roku nie więcej niż 80 szt. klaczy uczestniczących w programie ochrony. Pozostali hodowcy/właściciele realizujący program ochrony, w przypadku liczebności klaczy powyżej 80 szt., mogą kontynuować program ochrony do czasu zakończenia trwającego zobowiązania z liczbą klaczy zakwalifikowaną w 2022, bez możliwości dalszego powiększania (dotyczy również braku możliwości przejmowania zobowiązania od innych beneficjentów). W monecie rozpoczynania na nowo kolejnego zobowiązania obowiązuje już limit łącznie do 80 wszystkich klaczy uczestniczących w programie ochrony u jednego hodowcy/właściciela,
8) w przypadku stosowania tabunowego systemu krycia, na jednego ogiera może przypadać maksymalnie do 20 klaczy,
9) klacz uczestnicząca w programie ochrony musi mieć zapewniony codzienny dostęp do ruchu (wybieg/praca pod siodłem, w zaprzęgu, pastwisko),
10) maksymalna liczba klaczy dopuszczonych do udziału w ramach programów ochrony, szacowana będzie na podstawie statusu zagrożenia http://www.bioroznorodnosc.izoo.krakow.pl/status-zagrozenia-ras.

Ogiery

Programem ochrony zasobów genetycznych koni wielkopolskich są obejmowane ogiery, które:

1) spełniają warunki określone w punkcie: „Zasady wyboru ogierów do programu ochrony",
2) stanowić mogą wyłącznie ogiery z listy ogierów, przedstawionej każdego roku przez Związek do akceptacji Instytutu w terminie do 28 lutego i opublikowanej na stronie internetowej Związku,
3) **w ciągu każdych z kolejnych 5-letnich okresów uczestnictwa w programie ochrony** po ogierze musi urodzić się w ciągu pierwszych dwóch lat co najmniej 2 źrebięta spełniające warunki programu ochrony, odchowane do co najmniej 2 miesięcy, opisane i ocenione pod matkami na co najmniej 16 pkt. bonitacyjnych w 20 punktowej skali, do końca 2022 r. W pozostałych trzech latach muszą się urodzić co roku co najmniej dwa źrebaki (6 szt.) spełniające warunki programu ochrony, odchowane do co najmniej 2

miesięcy, opisane i ocenione pod matkami na co najmniej 16 pkt. bonitacyjnych w 20 punktowej skali, do końca 2022 r. Razem w ciągu pięciu lat 8 źrebaków. Od 1 stycznia 2023 r. źrebięta muszą być ocenione pod matkami na co najmniej 7,5 pkt., gdzie ocena jest średnią ocen cząstkowych za poszczególne cechy (po 10 pkt. za typ, budowę, zdrowie i rozwój oraz ruch) i wynosi maksymalnie 10 pkt. (z dokładnością 0,1 pkt.

4) w ciągu każdych pięciu lat uczestnictwa w programie ochrony po ogierze musi być co najmniej jeden potomek hodowlany (klacz lub ogier) spełniający warunki programu ochrony wpisany do księgi głównej klaczy lub księgi głównej ogierów rasy wielkopolskiej. Ogier, który nie wywiąże się z tego warunku nie będzie mógł być dalej kwalifikowany do programu ochrony, do momentu spełnienia tego wymogu,
5) ogiery kryjące w programie MUSZĄ mieć zapewniony codzienny dostęp do ruchu, powinny być utrzymywane w standardzie dobrostanu określonym stosownymi przepisami,
6) płatność z tytułu krycia klacz objętych programem ochrony będzie przysługiwała ogierom posiadającym kategorię A, B lub E, zgodnie z Załącznikiem nr 2 Programu hodowlanego danej rasy, na podstawie dotychczasowego potomstwa oraz młodym ogierom, które zaliczyły zasadniczą próbę dzielności oraz zostały ocenione przy wpisie na min. 80 pkt bonitacyjnych w tym 14 pkt. za typ(zmiana po weryfikacji nie będzie brana pod uwagę). W ciągu kolejnych pięciu lat po uzyskaniu wpisu takie ogiery muszą uzyskać kategorie B, aby nadal aplikować o płatność. Ogiery z mniejszą liczbą punktów bonitacyjnych będą mogły aplikować o płatność dopiero po uzyskaniu kategorii B,
7) ogiery aby uzyskać płatność z tytułu krycia klaczy objętych programem ochrony muszą spełniać ściśle wszystkie warunki programu ochrony danej rasy: rodowodowe, biometryczne, bonitacyjne i wzorca rasowego, w tym konserwatywnego umaszczenia i pomiarów biometrycznych bez żadnych odstępstw. Ogiery, które po weryfikacji nie spełnią warunków programu ochrony nie będą mogły dalej uczestniczyć w programie ochrony, a tym bardziej korzystać z płatności,
8) ogier zgłaszany do płatności w ramach uczestnictwa w programie ochrony musi w nim uczestniczyć przez cały okres 5. lat trwania interwencji (dawniej zobowiązania rolnośrodowiskowego). Wycofanie bez sankcji możliwe będzie tylko w przypadku wystąpienia siły wyższej (padnięcie, skierowanie na ubój, potwierdzona badaniami klinicznymi utrata zdolności rozrodczych). W trakcie trwania 5-letniego zobowiązania możliwe będzie zastępowanie ogiera innym oraz dołączanie nowych ogierów tej samej rasy (zwiększenie stada), po spełnieniu warunków programu ochrony,
9) ogier zgłaszany do płatności w ramach uczestnictwa w programie ochrony musi mieć obowiązkowo co rocznie zarejestrowany punkt kopulacyjny w miejscu siedziby stada, nawet jeżeli zakłada się krycie tylko własnych klaczy, również w tabunie.
10) minimalna liczba: 1 ogier danej rasy.

Hodowca/właściciel zobowiązany jest do utrzymania klaczy i ogierów w warunkach zgodnych z przepisami o dobrostanie zwierząt

a) w dobrej kondycji i pielęgnacji koni (brak wychudzenia lub zatuczenia, stan kopyt), przeprowadzać przynajmniej 2 razy w roku korekcje kopyt;
b) zabezpieczyć dobre warunki stajenne (min 2 razy dziennie karmienie i pojenie), lub bezstajenne z dostępem do wody i paszy poza sezonem pastwiskowym w okresie

jesienno-zimowym oraz ochrona przed niekorzystnymi warunkami atmosferycznymi (zadaszenie, zadrzewienie);

c) klacze, zwłaszcza ze źrebiętami muszą mieć zapewniony dostęp do pastwiska okresie od maja do października;
d) ogiery muszą mieć zapewniony dostęp do wybiegów/pastwisk lub zapewniony ruch w zaprzęgu lub pod siodłem;
e) w gospodarstwach, na terenie gdzie utrzymywane są konie oraz w stajniach nie mogą znajdować się przedmioty niebezpieczne, np.: maszyny rolnicze, materiały budowlane, ostre przedmioty itp.
f) hodowca/właściciel jest obowiązany składać co roku do Instytutu podpisane Oświadczenie dotyczące warunków dobrostanu (Załącznik 1),

Hodowcy/właściciele nie spełniający wymagań dobrostanu będą usuwani z programu ochrony.

Kwalifikacja stad i koni do udziału w programie ochrony dokonywana jest przez Instytut na podstawie wniosku hodowcy/właściciela, zgodnie z obowiązującą procedurą kwalifikacji.
Przed rozpoczęciem realizacji programu ochrony stada mogą być losowo weryfikowane pod kątem stosowania się do zapisów programu ochrony oraz wymagań dobrostanu określnych w programie ochrony (pielęgnacja, dostęp do pastwisk, wybiegów).

Przy rozpatrywaniu wniosku o uczestnictwo w programie ochrony, w oparciu o ocenę Związku, uwzględniane są również:

- warunki przyrodnicze i środowiskowe ocenianego ośrodka,
- warunki stajenne (całe zaplecze, stajnie, wybiegi, pastwiska) lub bezstajenne (powierzchnia wybiegów, pastwisk, ochrona przed niekorzystnymi warunkami atmosferycznymi),
- możliwość zapewnienia prawidłowej opieki i nadzoru nad końmi,
- warunki paszowe, kondycja koni (brak wychudzenia lub zatuczenia, stan kopyt),
- formy użytkowania koni, wykorzystanie w agroturystyce i rekreacji, aktywność związana z promowaniem koni poprzez uczestnictwo w pokazach, wystawach, zawodach itp.

Podczas wizytowania stada przez koordynatora programu ochrony hodowca/właściciel ma obowiązek zaprezentować wszystkie konie uczestniczące w programie ochrony, ich warunki utrzymania oraz dokumenty identyfikacyjne. Uchylanie się od tego obowiązku skutkować będzie wykluczeniem hodowcy/właściciela z uczestnictwa w programie ochrony.

Hodowca/właściciel zobowiązany jest do utrzymywania koni we wskazanym w Wykazie klaczy i ogierów miejscu siedziby stada oraz do natychmiastowego informowania Instytutu o zmianie miejsca pobytu koni w wyniku przeniesienia, zastąpienia, sprzedaży lub zakupu innych koni.
Nie spełnienie powyższych warunków skutkować będzie brakiem akceptacji i wykluczeniem z programu ochrony.

Hodowca/właściciel koni rasy wielkopolskiej uczestniczący w programie ochrony zobowiązany jest do utrzymania co najmniej 2 klaczy tej rasy wpisanych do księgi głównej

klaczy (GK) lub co najmniej 1 ogiera tej rasy wpisanego do księgi głównej ogierów (GO), zakwalifikowanych do uczestnictwa w programie ochrony, w warunkach zgodnych z przepisami o dobrostanie zwierząt. Klacze i ogiery muszą być poddawane ocenie wartości użytkowej wykonanej przez prowadzącego księgę, być użytkowane rozpłodowo i rodzić wartościowe potomstwo.

W szczególnie uzasadnionych przypadkach, dotyczących cennych i zasłużonych dla ochrony koni, na pisemny wniosek hodowcy/właściciela poparty przez Związek, Instytut może podjąć decyzję o kwalifikacji klaczy lub ogiera do programu ochrony, pomimo niespełnienia wszystkich wymogów programu.

Instytut corocznie prowadzi weryfikację koni zakwalifikowanych do udziału w programie pod kątem przestrzegania zasad w nim określonych. W przypadku stwierdzenia nieprawidłowości w realizacji programu ochrony stado lub poszczególne konie, których te nieprawidłowości dotyczą, mogą zostać wykluczone z programu ochrony. W pierwszej kolejności kwalifikowane są zwierzęta, które zgodnie z wytycznymi programu ochrony dla danej rasy są niezbędne do jego pełnej realizacji.

Program ochrony zasobów genetycznych koni rasy wielkopolskiej realizowany jest przez:

- hodowcę/właściciela koni wielkopolskich,
- Związek,
- Instytut.

Zasady współpracy Instytutu i Związku określa zawarte aktualnie obowiązujące porozumienie. Zasady realizacji i uczestnictwa hodowcy/właściciela w programie ochrony określa *Umowa o przystąpieniu do realizacji programu ochrony zasobów genetycznych koni rasy wielkopolskiej* zawarta pomiędzy hodowcą/właścicielem stada a Instytutem (aktualnie obowiązujące umowy zachowują ważność).

W przypadku stwierdzenia nieprzestrzegania zapisów ww. Umowy oraz niniejszego programu ochrony przez hodowcę/właściciela może on zostać usunięty z programu bez prawa powtórnego przystąpienia.

Dla wspomagania realizacji programu ochrony jego realizatorzy będą podejmowali dodatkowe działania, takie jak:

a) prowadzenie badań naukowych dotyczących charakterystyki populacji (szczegółowa charakterystyka biometryczna, etologiczna, kontrola stopnia spokrewnienia, dystansu genetycznego, badania grup krwi i innych markerów genetycznych);
b) promocja koni rasy wielkopolskiej poprzez organizowanie i wspieranie wszelkich działań mających na celu rozpropagowanie hodowli tych koni;
c) organizowanie wystaw hodowlanych (regionalnych i krajowych) i czempionatów;
d) upowszechnianie wiedzy o populacji koni wielkopolskich w środkach masowego przekazu (radio, telewizja), książkach, artykułach prasowych i innych.

Podmioty zaangażowane w realizację programu ochrony będą zabiegały o pozyskanie środków finansowych na jego realizację z dostępnych programów rządowych, środków unijnych, projektów badawczych placówek naukowych oraz ze źródeł pozarządowych.

11. Nadzór nad realizacją oraz ocena efektywności działania Programu ochrony

Nadzór merytoryczny nad realizacją Programu ochrony zasobów genetycznych koni rasy wielkopolskiej. sprawuje Instytut. Grupa Robocza, działająca przy Instytucie dokonuje oceny efektywności działania Programu ochrony poprzez analizę przebiegu realizacji jego celów. Analiza ta jest wykonywana na podstawie danych przekazanych przez Związek oraz Koordynatora Programu ochrony. Grupa opiniuje również sprawy wątpliwe oraz może wnioskować o zmiany w programach ochrony.

12. Piśmiennictwo z uwzględnieniem poprzednich programów ochrony

1. Biernacki S., Grabowski J., Gurski, Hay H., Helak, Kowalski J., Kukawski L., Marinowicz I., Matlawski Cz., Mucha W., Nowicki (1961). Koń poznański, Instytut Zootechniki, Kraków.
2. Grodzicki St., Pacyński J. (1966). Stadnina Koni Liski. PWRiL, Warszawa.
3. Hay St. (1965). Wstęp. Księga Stadna Koni Rasy Wielkopolskich. Tom I, część I.
4. Hay St., Wołowiński R. (1966). Stadnina Koni Racot. PWRiL, Warszawa.
5. Hay St., Starzynski (1967). Stadnina Koni Posadowo. PWRiL, Warszawa.
6. Hay St. (1971). 75 lat Poznańskiego Związku Hodowców Koni. Koń Polski, 4.
7. Łukomski S., Wołkowinski R. (1978). 50-lecie Stadniny Koni Racot. Koń Polski, 3.
8. Łukomski S. (1971). Rody męskie w poznańskiej hodowli koni. Koń Polski, cz. I ,4.
9. Łukomski S. (1972). Rody męskie w poznańskiej hodowli koni. Koń Polski, cz. II, 1.
10. Kaczmarek W. (1986). Stadnina Koni Pępowo. Koń Polski, 2.
11. Kukawski L. (1995). Zarys dziejów zorganizowanej hodowli koni w Wielkopolsce. Wielkopolski Związek Hodowców Koni, Poznań. Wyd. GRAFICON DRUK.
12. Nowicka-Posłuszna A. (1979). Sieraków, Państwowe Stado Ogierów 1829-1979. PWRiL, Poznań.
13. Nowicka–Posłuszna A. (1982). Analiza hodowli i produkcji koni wierzchowych rasy wielkopolskiej w stadninach poznańskich oraz próba jej doskonalenia na drodze skokowych uzdolnień źrebiąt (maszynopis), AR Poznań.
14. Nowicka-Posłuszna A., Hanke B. (1997). Charakterystyka biometryczna, hodowlana i ocena wartości użytkowej reproduktorów stacjonujących w SK Pępowo, Posadowo i Racot w latach 1945–1995. Zesz. Nauk AR Szczecin, 177, Zootechnika, 35, 279–280.
15. Nowicka-Posłuszna A., Żuławski M. (2002). Hodowla koni półkrwi w Wielkopolsce. Prz. Hod., 3, 22–28.
16. Nowicka-Posłuszna A., Żuławski M., Cześnik E., Jaszczyńska M. (2007). Program ochrony zasobów genetycznych koni wielkopolskich.
17. Pacyński J. (1972). Stadnina koni Liski i jej zadania. Koń Polski, 4.
18. Polski Związek Hodowców Koni (2021).Program hodowli koni rasy wielkopolskiej.
19. Program ochrony zasobów genetycznych koni rasy wielkopolskiej(2017). Zał. Nr 5 do Zarządzenia nr 10/17 z dnia 16.02.2017 r.
20. Pruski W. (1978). Hodowla zwierząt gospodarskich w Wielkopolsce w latach 1793-1850. Rocz. Nauk Roln., s. D, Monografie, t. 167, Warszawa.
21. Sołtysiński J. (1938). Charakterystyka Państwowego Stada Ogierów w Sierakowie. Uniw. Poznań.
22. Tomicki St. (1971). Wielkopolski Ośrodek Hodowli Koni. Koń Polski, 4.

23. Waligóra W. (1985). Monografia przedsiębiorstw hodowli zarodowej Wielkopolski, Ziemi Lubuskiej i Pomorza Zachodniego w latach 1945-1984. PWRiL, Poznań.

Opracowanie programu ochrony

Redakcja dr Iwona Tomczyk-Wrona

Program ochrony został opracowany we współpracy z podmiotem prowadzącym księgę.

Program ochrony został pozytywnie zaopiniowany przez Grupę Roboczą ds. ochrony zasobów genetycznych koni, uzyskał pozytywną opinię Przewodniczącej Zespołu Koordynacyjnego oraz został zaakceptowany przez Dyrektora Instytutu Zootechniki PIB .

Wprowadzono Zarządzeniem

Dyrektora Instytutu Zootechniki

Państwowego Instytutu Badawczego

Nr 69/22 z dnia 15 grudnia 2022 r.

DYREKTOR

dr Krzysztof Duda

Załącznik 1.

Oświadczenie hodowcy/posiadacza uczestniczącego w programie ochrony zasobów genetycznych koni rasy....., dotyczące warunków dobrostanu

Ja....., zamieszkały .....
deklaruję, że posiadam stado liczące .....klaczy oraz .....ogierów. Stado zlokalizowane jest w miejscowości.....
.....
(dokładny adres, kod, nr domu, nr ident. gospodarstwa).

Oświadczam, że koniom objętym programem ochrony zasobów genetycznych zapewniam następujące warunki dobrostanu:

1. Stały dostęp do wody (tak/nie)
2. Pojenie .....razy dziennie
3. Karmienie .....razy dziennie (w przypadku nie korzystania z pastwiska)
4. Dostęp do pastwiska dla klaczy od.....do.....(miesiące)
5. Codzienny dostęp do wybiegu dla klaczy (tak/nie) poza sezonem pastwiskowym lub inny rodzaj dostępu do ruchu: praca w zaprzęgu, prace rolne, praca pod siodłem, inne
   .....
6. Codzienny dostęp do wybiegu dla ogiera (tak/nie)
   lub inny rodzaj dostępu do ruchu: praca w zaprzęgu, prace rolne, praca pod siodłem, inne
   .....
7. Rozczyszczanie kopyt nie mniej niż 2 razy do roku (tak/nie)

....

Data Podpis hodowcy/posiadacza